

Rojstvo italoslovenistike

Za odgovor na hamletovsko dilemo o biti ali ne biti medkulturne slovenistike, ki so jo teoretično zastavila tezna izhodišča istoimenske razprave na lanskem devetnajstem *Slovenskem slavističnem kongresu*, mi je bilo pred prihodom v Celovec dovolj poškiliti v rokovnik in prebrati pod zaznamkom »delovne obveznosti«: pripravi italijanska predavanja o Kosovelu; preglej diplomsko nalogo o metodologiji poučevanja slovenščine za italijanske dijake na slovenskih šolah v Furlaniji Julijski krajini; predlagaj na seji založniškega sveta sodobnejši učbenik slovenščine za Italijane ... Da, pri nas na Tržaškem, Goriškem, Beneškem – kakor zagotovo tudi na avstrijskem Koroškem – je medkulturna slovenistika že dolgo dejstvo, stvarnost, vsakdanja praksa. Biti dan na dan v stiku z drugo, tujo, a intimno posvojeno kulturo, literaturo, jezikom namreč samodejno rojeva nujo po dialoškem sprejemanju sosednje in posredovanju lastne drugačnosti, po medčloveški, medetnični, medjezikovni in med-vsakršni komunikaciji. Tudi slovenistični. V slovarsko skopo definicijo sežeta »veda o slovenskem jeziku in književnosti« je zato v bivših »zamejstvih« obogatena z namembniško predpono »med-«, saj nenehno stopa na pot do drugega, pahnjena kakor je v soočanje, prilikovanje, samopremislek. Italijanu ali Avstrijcu ne moreš pač apodiktično zatrditi, da je Prešeren največji slovenski pesnik, ne da bi mu razložil, zakaj, kako, nakazal morebiti vzporednic z Dantejem, Leopardijem, Carduccijem, Goethejem, Schillerjem, ali mu dal doslutiti pesnikovo mojstrstvo onkraj nikoli ustreznega znaka prevedene besede.

Toda če je slovenistiki nacionalnih robov medkulturnost zapisana v deenkajevske

temelje, je vedna realnost v prostorskem osrčju narodnega precej drugačna. Samo pod lupo kakega posploševalskega univerzalizma, ki vidi sleherno vedo interdisciplinarno soodvisno, bi namreč lahko trdili, da je zdajšnja matična slovenistika medkulturna, da je proučevanje slovenskega jezika in književnosti že izhodiščno zaznamovano z upoštevanjem »drugega« in da premore tisto »medkulturno zavest«, ki jo na primer Meta Grosman opredeljuje kot temeljito »poznavanje obeh kultur in/ali jezikov v stiku in sposobnost kritičnega premisleka o njunem razmerju ter o okoliščinah, v katerih prihaja do stika« (Grosman 2004: 184). Prej in bolj bo najbrž ustrezalo resnici, da smo kljub ta hip nastožajnemu sprejemanju novovednih spodbud – od teorije jezikov v stiku, kontrastivne slovnice, medkulturne pragmatike, kognitivnega jezikoslovja ali teorije prevajanja na jezikoslovnih livadah do specifičnih komparativistik ali intertekstualnosti v literarni zgodovini in teoriji – šele na poti izoblikovanja take slovenistično medkulturne zavesti.

V ilustracijo le pomenljiv primer: leta 1996 sta Eva Masel in Johann Strutz objavila dragoceno knjigo *Interculturalità* (Medkulturnost), podroben, kar 264 strani zajeten bibliografski popis tedaj v alpsko-jadranskem prostoru razpoložljivih publikacij na temo medkulturnosti. Od skoraj 3000 evidentiranih avtorjev je Slovencev s tozadevnimi objavami le okoli 160, med njimi komaj kak slovenist.

Glavni razlog takšnega zamudništva je kajpada na dlani. Doslejšnja slovenistika – vsaj do državne osamosvojitve mitotvorno vprežena v konstituiranje nacionalne subjektivnosti in samobitnosti – je bila razumljivo veliko bolj samosrediščna kot

medkulturna, avtarkična kot čeznarodna, ptolomejska kot galilejska. Tako v jeziku kot v književnosti je morala namreč izrisati najprej lastno osončje, ga oddeliti od drugih galaksij, oplaneliti, in nato celo obraniti pred številnimi poskusi nadnacionalnega prilasčanja, od daljnega vergerijevskega ilirizma do prerodnega filogermanstva ali jedrnega jugoslavizma. Šele v novejšem času, po doseženi državnosti in pod vplivom globalizacijskih ter evropeizacijskih silnic, si tako utira položnejšo pot v slovenistično stroko tudi zavest o medkulturni vpetosti slovenističnih vsebin, o upoštevanju »drugega«, »stičnega«, in globljem poznavanju širšega rizoma nadnacionalnih kontekstov. Pri tem seveda ni mogoče iz svoje kože, iz doslejšnje vedne tradicije in prakse: tudi novejša slovenistika se zato opira na razpoložljiva teoretična znanja, dognanja, potencie, bibliografske korpuse, ki gravitirajo v glavnem na anglosaški in germanski svet. Romanski, še posebej italijanski element, je pri zdajšnjem odpiranju slovenistike medkulturnim »diskurzom« razmeroma manj prisoten, poznan in upoštevan. Naj prav njemu zato namenim svojo nadaljnjo razpravno pozornost!

Znano je: z Italijani v zgodovini nismo imeli lahkih odnosov, zlasti ne v minulem stoletju. Obojestransko kulturno osmozo je dolgo zaviralo nemalo usodnih razkrižij: od kulturnega mrtvila med tisočletno politično in slojno podložnostjo Slovencev do sosedove kulturne samopašnosti ali nacionalistične genocidnosti, ki je dosegla svoj višek s fašizmom in okupacijo slovenskega ozemlja pred in med drugo svetovno vojno. A najmanj pol stoletja bo, kar se je burja medetničnih sporov poglela, zmrzal otajala in pretok postopoma poživil. Še posebej po vstopu matice v Evropsko zvezo smo postali slovenski sosedje s svojo državo, kulturo, jezikom ali književnostjo za Italijane enakopravni,

razpoznavni in zanimivi sokontinentalci. Tudi doslej večinoma enosmerni kulturni pretok od večjega k manjšemu, ko smo (če se za pokušino omejim le na prevodne stike med obema narodoma) Slovenci od Trubarja dalje jezikovno posvojili skoraj 2000 sosedovih del, Italijani pa obratno komaj kakih 300 naših, se v zadnjem času polagoma izravnava. Tako slovenski misli ali umetnosti ni več nemogoče odmevati v italijanskem kulturnem prostoru, kar otipljivo izpričujejo danes na Škornju uveljavljena imena, denimo, Žižka, Pahorja, Jančarja, Plečnika ali Mušiča. Zgodovinska nemeza je skratka pometla z omalovažujočimi besedami, ki jih je Arturo Cronia namenil kulturi Prešerna in Cankarja, ko je 1933. zapisal v svojem delu *Per la storia della slavistica in Italia* (Za zgodovino slavistike v Italiji):

Slovenci so priklicali pozornost Italijanov predvsem, ker so bili njihovi sosedje ... /.../ Večje zanimanje kot njihovo politično življenje in njihova kulturna dejavnost, ki sta bila nadvse skromna, je zato vzbujal njihov zemljepisni, etnični položaj.¹ (Cronia 1933: 89.)

Danes lahko obratno ugotavljamo, da spodbuja geografska stičnost ob gospodarskem, socialnem ali političnem vse bolj tudi kulturno-umetniški pretok med Slovenijo in Italijo. Na mnogoterih nivojih: najsi gre za področne stike ali sinergije med kulturnimi institucijami (od gledališč do znanstveno-raziskovalnih centrov), meddržavne projekte v okviru številnih evropskih ali dvostranskih kulturnih programov (npr. *Culture 2000*,

¹ V izvorniku: »Gli Sloveni richiamarono l'attenzione degli Italiani sopra tutto – e ciò non molto – per il fatto che erano loro confinanti... [...] Perciò più che la loro vita politica e la loro attività culturale, modeste come erano, interessò innanzitutto la situazione geografica, etnica.«

Interreg), skupne šolske izmenjave, pobude ali sporazume (od vrtcev do univerz), založniška sodelovanja, prevodno dejavnost in še obilo drugega.

Pomemben sotvorec takšnega kulturnega dajdamstva je tudi slovenistika. Seveda je zaradi neposredne bližine, uvodoma omenjene matične neopremljenosti za dialog z romanskim in komajšnjega grajenja tovrstne vedne naravnosti pri tem še najbolj dejavna krajevna, primorska slovenistika na obeh straneh državne meje. Le-ta je predvsem v zadnjem petnajstletju izoblikovala tolikšen korpus medkulturnih, italijansko-slovenski recepciji namenjenih vednih del, pomagal ali metodologij – od slovarjev do literarnozgodovinskih pregledov, od bilingvalne didaktike do prevodologije, od slovnice do analitičnih historiatov italijansko-slovenskih stikov –, da bi lahko že danes brez pomislekov govorili o obstoju specifične italslovenistike. K tej podvedi, ki se ukvarja z interakcijo slovenistično-italijanističnih vsebin, bi smeli prištevati npr. obojestransko znanstvenokulturna posredništva na jezikoslovnem in književnem polju, številne komparativistične analize medsebojnih jezikovnih, literarnih in kulturnih vplivov, specifično prevodoslovje in še mnogokaj, kar bujno poganja predvsem iz univerzitetnih raziskovalnih zelnikov.

Kljub novejšemu bohotju takšnih prizadevanj pa veliko bolj vrtoglavi porast slovensko-italijanskih političnih in gospodarskih stikov v združeni Evropi že obelodanja tudi vrzeli, zamudništva in nove nuje italslovenističnega posredništva: od pomanjkanja sodobnejših jezikovnih in književnih pomagal (npr. slovenskih slovnice, jezikovnih tečajev ali literarnih zgodovin za Italijane) do premajhnega števila in preizke strokovne usposobljenosti prevajalcev, od neobstoječega skupnega kulturnega načrtovanja do finančno-kadrovske neopre-

mljenosti, programske neusklajenosti in šibkega meddržavnega sodelovanja univerzitetnih italijanistik ali slovenistik (na tem specifičnem polju bi kot svetlo izjemo lahko omenil edinole nastajajoči program *SLANG-master*, ki v prizadevanju za skupno magistrsko diplomu iz slovenistike povezuje univerze iz Bielsko-Biale, Budimpešte, Celovca, Gradca, Maribora, Sombotela in Trsta).

Ker pa nas novi globalistični časi bolj in bolj vpenjajo v medkulturne izzive, se nikakor ne bomo mogli izogniti bodočemu potenciranju specifične vedne odprtosti v italijanski svet in pospešeni krepitvi medkulturne slovenistike nasploh. Izbire ni, če nočemo, da bi v kaki novi latinščini o nas še kdaj kje pisalo: *Slovenica non leguntur ...*

Literatura

Cronia, Arturo, 1933: *Per la storia della slavistica in Italia. Appunti storico-bibliografici*. Zara: Libreria internazionale E. de Schönfeld (Collezione di studi slavi, 1).

Grosman, Meta, 2004: *Književnost v medkulturnem položaju*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete (Razprave Filozofske fakultete).

Masel, Eva, in Strutz, Johann, 1996: *Interculturalità. Una bibliografia per Alpe-Adria*. Trieste: Alciono edizioni.

Medkulturni dialog kot temeljna vrednota EU – Intercultural dialogue as the fundamental value of the EU, 2008. Koper: Univerza na Primorskem, Fakulteta za humanistične študije.

Košuta, Miran (ur.), 2008: *Slovenščina med kulturami*. Celovec: Slavistično društvo Slovenije (Zbornik Slavističnega društva Slovenije, 19).

Košuta, Miran (ur.), 2007: *Živeti mejo*. Trst: Slavistično društvo Slovenije (Zbornik Slavističnega društva Slovenije, 18).

Miran Košuta
Univerza v Trstu
kosuta@units.it